

D. Nagy Imre

Egy barátság anatómiája

Egyetemista korom kitörölhetetlen emlékei közé tartoznak azok a kávéházi irodalmi estek, melyeket a Hungáriában tartottak az 1985-ös és 1986-os években.

Az irodalmi estek motorja a háttérben szervező Galsai Pongrác volt, a házigazda szerepét Gyurkovics Tibor látta el.

A kellemes irodalmi csemegének számító találkozókra zsúfolásig megtelt a Hungária különterme. Gyurkovics beszélgetőpartnere volt többek között Szakonyi Károly, Bertha Bulcsu, Csukás István, Jókai Anna, Hernádi Gyula, Jancsó Miklós.

Az egyik esten, amikor történetesen Bertha Bulcsu volt a vendég, különös atmoszféra lengte körül a hallgatóságot.

Gyurkovics mint kérdező igyekezett keveset beszélni, s Bertha Bulcsu hosszú, nagy monológokba kezdhetett. Mesélt fiatalkoráról, a bakonyi táj, a Balaton-part meghatározó szerepéről, hallottunk tőle albréleteiről, dolgos hétköznapijairól, irodalmi indulásáról. Olyannyira a hatalmába kerfette a hallgatóságot, hogy egy légyzűmmögést is meg lehetett volna hallani a teremben. Mindenki értően figyelt, s észre sem vette, hogy időközben elment az idő. Bertha Bulcsu olyan hitelesen mesélt életéről, olyan meggyőzően tárta ki magát, hogy valamennyien feltöltődünk azzal az emberi tartással, amellyel ő rajzolta meg számos novellájának pozitív hősét.

Olyan mély hatást tett rám ez az est, hogy egyre inkább kutatni kezdtem a Múzeum körúti antikváriumokban (mert akkor még több is volt!) Bertha köteteit. Faltam magamba novelláit, s egyre inkább megerősített hitemben, hogy ő az egyik legnagyobb élő írónk.

Ezt a felismerést csak fokozta bennem a Grimasz című satirikus folyóirat megjelenése.

A három évfolyamot megélt lapot 1986-ban indították, s ebben az első számban látott napvilágot Bertha Bulcsu Kékhasú páviának című novellája.

Máskor is előszeretettel kértek tőle elbeszélést egy-egy lap indulásakor, most Galsai, a lap főszerkesztője is úgy érezte, hogy nem indulhat el útjára a szokatlan, satirikus hangvételű Grimasz Bertha-írás nélkül. Telitalálat volt. A több oldalon átívelő, szándékosan így tördelt hosszú elbeszélés különös olvasmányélményt jelentett.

Egy békét árasztó vidéki plébániát rajzol meg benne Bertha, természetesen apró részletességgel, családi vonatkozású szereplőktől véve a jellemábrázoláshoz nélkülözhetetlen elemeket, majd a látzólag békés, nyugalmat árasztó vidéki idill a megérkező fiatal pár bekapcsolásával különös feszültséggel teli dialógusokba megy át. A korábbi gyereksíny, gránátok elrejtése, most felszínre kerül, s az addig békés pap most szigorú végrehajtóként lép elő. Sajátos drámát épít fel benne Bertha: a szelíd papnak konkrét, világi, kritikus szemléletet kölcsönöz, ugyanakkor nem feledkezik meg elbeszélésében a lírai elemekről.

A disznóólból előkerülő kézigránátokat a fiatalokkal elviteti. Érezhető Bertha szándékos párhuzamépítése: nyugati autóval érkeznek, nyugati hatásokat említ az akkor még szokatlan társadalmi

berendezkedés idején, s a korábbi, tisztességes életet állítja szembe a szoftverekkel. A konfliktust számos szálon építi föl, több ellentétet mutat fel: generációs ellentétet, hazai és nyugati fejlődést, világi és vallási szemléletet.

Csattanóval zárul a remek elbeszélés, talán ez adja a Grimasz első számának gerincét.

Gazdag életművében valamennyi írásának valóságalapja volt.

Az évek hosszú során a találkozások személyes ismerőssé tettek bennünket. Többször váltottunk levelet, s könyveiről készített kritikáimmal mindig megkerestem. Nem telt bele egy hét, hűségesen válaszolt, illedelmesen megköszönte az írást, a törődést. Hálás volt, valahányszor írtam róla. S nem maradhattak el kézzel írt karácsonyi üdvözlőlappjai sem. Valamennyi üdvözlétéből kirítt egy-egy oda nem illő, a fiatalnak szánt kedves, lelkesítő mondat: „Kedves Imre, szeretettel gondolok rátok, boldog karácsonyt, sikeres, szerencsés új évet kívánok Kedves Mindnyájatoknak. Te vagy köztünk az egyetlen erős ember. Kézcsók, ölelés: B. Bulcsu.” Másik lapján ez állt: „Kedves Imre, köszönöm, hogy a Naplóban megemlékeztlél állatos könyvemről. Remek volt! És te, úgy látszik, most már örök barát. Szeretettel ölel: Bulcsu.”

Irodalmi együttlétünk jelentős állomása volt 1990-ben az Új Idő könyvnapok ajkai egész napos rendezvénye. A Nagy László művelődési központban nagy sikerű irodalmi találkozót rendeztünk Szakonyi Károly, Hernádi Gyula, Csukás István, Gyurkovics Tibor, Bertha Bulcsu és Végh Antal részvételével, s egész napos könyvvásárt tartottunk a városban könyvekből. Erre az alkalomra jelent meg Bertha Írók, színészek, börtönök című riportkötete, mely nagy sikert aratott, s egyben egyfajta lökést is adott az akkori újságírásnak hasonló, tényfeltáró riportok megírására. Korábban takargatott témát, tabut bolygatott meg kérdéseivel.

Ismert embereket kérdezett meg börtönélményeiről. Bátorságra vallott a témaválasztás, amellyel megkereste Csurka Istvánt, Darvas Ivánt, Eörsi Istvánt, Göncz Árpádot, Kárpáti Kamillt, Kiss Dénest, Kunszabó Ferencet, Lakatos Istvánt, Mensáros Lászlót, Nagy Attilát, Tóth Bálintot, Zsombok Tímár Györgyöt.

Izgalmas olvasmányt tett olvasói elé most is, mint eddigi három riportkötetében. Olvasmányos, ugyanakkor megdöbbentő élmények sorakoznak bennük.

Korábbi riportkönyveiből már jól ismert riportkészítői eredményeit itt is felvonultatta, s példát adott arra, hogyan lehet egy riport hiteles portré, kordokumentum egyaránt.

1991 novemberében a devecseri kastélykönyvtár adott helyet a vele tartott fró-olvasó találkozónak, melyre távoli városokból is eljöttek érdeklődők. Szívesen tett eleget a Somló környéki meghívásoknak, szerette a hely szellemét, a hegy borát, a régi ismerősök arcát.

Jó volt vele beszélgetni, kérdező és hallgató egyaránt feltöltődött a kedvesen anekdotázó fró élményeinek hallatán.

1996 nyár elején egy keszthelyi Berzsényi-társasági találkozóról indultunk el Szepezdre két kocsival, hogy meglátogassuk Bulcsut, mert már beteg volt, nehezen járt s barátai tudták, hogy lent van a Balatonnál. Kiss Dénes, Gyurkovics Tibor, Eigel István, Tassy Klára társaságában beállítottunk hozzájuk egy jófajta vörösborral. A teraszon ültünk le, s ő egy butykosból kínálgatott többünket száraz, fanyar háziborral. Felesége kolbászt, fasírozottat tett tányérra. Gyurkovics Tibor hamar sörre lelt, magam udvariasságból egy kis pohár bort szorongattam kezemben, de csak fogam között szűr-

csölgettem, mert soha nem szerettem a szárazat. Nemcsak a „jelenségeiben” volt jó megfigyelő, hanem abban is, hogy észrevette a borhoz való hozzáállásomat is. Hiába ettem közben s dugtam el az általa jónak feltüntetett italt egy kosár mellé, odalépett s megszólalt: „Úgy látom, hogy te nem szereted ezt a bort, pedig az egyik legjobb száraz bor. Na, nem baj, hozok egy másik félélt.” Bement a házba s visszajött egy vörössel, némileg jobbal az előzőtől, de még ez sem volt az igazi. Ezt is kiszúrta, miközben a többi barátjával csakúgy törődött, mint velem. Végül oda lyukadtunk ki, hogy töltött az általunk vitt, apósom által készített finom vörösből.

Sötétedett, a sok szűnyog idegesített bennünket, de mégis figyeltük akkor már nyúlánk alakját. Időnként elnézett a távolba, a nagy víz felé, időnként megállt s úgy kritizálta a művelődés irányítóit, barátokat, ellenségeket egyaránt. Ígéretet tett, hogy még a hamarosan megrendezendő könyvhét előtt eljön Devecserbe és Kertára.

Így is történt.

Egyazon napon, május 31-én két helyszínen találkoztunk író-olvasó találkozón az érdeklődőkkel. Először délután négykor a kertai iskola könyvtárában, majd hatkor a devecseri Kastélykönyvtárban várták beszélgetésre, dedikációra kedvencüket az olvasók. Látszottak rajta a fizikai fáradtság jelei, de szellemileg abszolút frissen reagált valamennyi múltbeli kérdésre. Személyesen nem találkoztunk többször. 1996 novemberében kaptam ugyan tőle egy Balatonyörököt ábrázoló meghívót december eleji szerzői estjére az írószövetség klubjába, de nem tudtam felmenni.

1997 január első napjaiban találtam rá egy ajkai könyvesboltban legújabb és egyben utolsó kötetére, a Kommunizmus, délutáni napfényben címműre. Megörültem a kis frappáns, jó fogású könyvnek, belelapoztam, de még el sem tudtam olvasni, mire néhány nap múlva a postával érkezett dedikált példánya: „Dr. Nagy Imre orvosírónak, aki műveket és életformát teremt. Baráti szeretettel: Bertha Bulcsu.” Tollat ragadtam, megköszöntem s közöltem vele, hogy az általam vásárolt lesz a munkapéldányom, az ajándék pedig az ünnepi példány. Talán még olvasta.

Ezután pedig már csak halálhíre érkezett.

Megbízható volt, szigorú, kegyetlennek tűnő, de mégis igazságos. Termetes alakja mögött egy erős, érzékeny lélek lakozott, Nagy László szavaival:

*Kívül ordasi tűz, s fegyelem,
belül piros őzike-csillag*

(Részlet a Lyukasóra Kiadó gondozásában megjelenő Bertha Bulcsu-émlékkönyvből.)

MACSKÁK ÉS KERTEK címmel jelentette meg a Szemimpex Kiadó Tamás István posztumusz könyvét özvegye, Udvardi Erzsébet képeivel. Rendkívüli érdeklődéssel kísért bemutatóján, július 17-én a tihanyi apátságban Korzenszky Richárd házfőnök, Lőcsei Gabriella, a Magyar Nemzet munkatársa, Szemenkár Mátyás kiadó és Raffai István emlékezett a tavasszal elhunyt íróra, lapunk társszerkesztőjére. Írásából Mécs Károly színművész olvasott fel. A különösen szép kötet szerkesztőségünkben is kapható.